

materiał specjalny

Kwartalnika Edukacja Biologiczna i Środowiskowa stworzony przez specjalistów Pracowni Przedmiotów Przyrodniczych Instytutu Badań Edukacyjnych

EDUKACJA
BIOLOGICZNA I ŚRODOWISKOWA

Czy przyczyną śmierci Napoleona I Bonaparte było zatrucie arsenikiem?

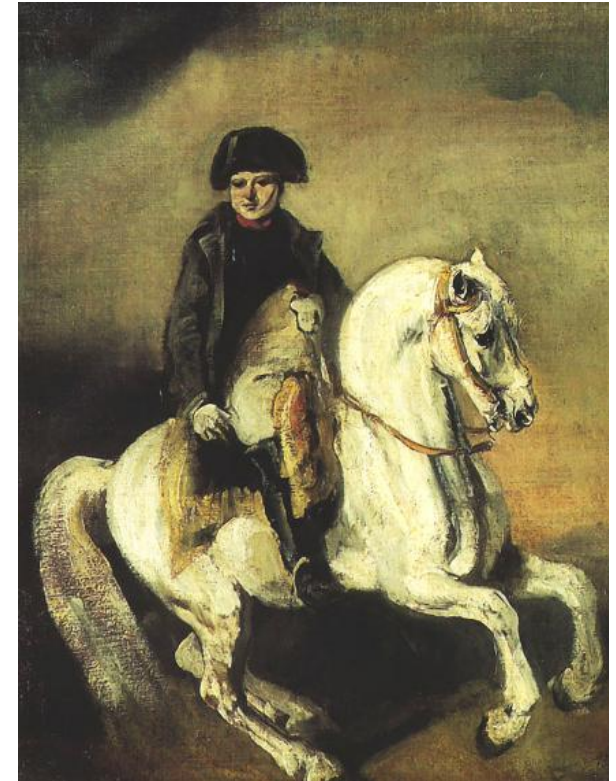
„Ostatnie lata życia Napoleona I Bonaparte na Wyspie Świętej Heleny”

Cesarz został przywieziony na Wyspę Św. Heleny w październiku 1815 r.

Wspominał jeden z towarzyszy jego podróży:

Był to wówczas człowiek o nieprzeciętnej krzepie, dobrze zbudowany. (...) Dłonie (...) miał drobne i pulchne, raczej kobiece niż męskie. Oczy były jasnoszare, zęby ładne.

Przez pierwsze kilka miesięcy pobytu na wygnaniu prawie codziennie jeździł konno. Obserwując go w dzikim pędzie, angielscy strażnicy nadali mu przydomek „Perpetuum mobile”, ponieważ wydawało się, że jego siły są niewyczerpane.

Malarstwo polskie: Piotr Michałowski, *Napoleon na koniu*, Muzeum Narodowe, Kraków

„Ostatnie lata życia Napoleona I Bonaparte na Wyspie Świętej Heleny”

Według zapisków lekarzy imperatora, stan zdrowia Napoleona w czasie pierwszych dwóch lat zesłania – w latach 1815-1816 – generalnie nie był zły. Nie znaczy to, że był idealny – ze źródeł historycznych wiemy, że problemy gastryczne dotykały Napoleona już na 4 lata przed uwięzieniem na Wyspie Św. Heleny.

Pomiędzy wrześniem 1817 a styczniem 1819 Napoleon zaczął skarżyć się na ostre bóle brzucha, mdłości i zawroty głowy. Jego lekarze zanotowali w tym czasie wymioty, bladość skóry, zaburzenia funkcjonowania jelit i wątroby, pojedyncze epizody gorączkowe.

http://pl.wikipedia.org/wiki/15_pa%C5%BAdziernika

„Ostatnie lata życia Napoleona I Bonaparte na Wyspie Świętej Heleny”

W 1819 r. nagle zachorowało
i zmarło trzech pracowników
w posiadłości Longwood,
w której mieszkał cesarz.

Longwood, Napoleon's home on St.Helena

http://www.napoleonicsociety.com/english/scholarship97/c_assassination.html

„Ostatnie lata życia Napoleona I Bonaparte na Wyspie Świętej Heleny”

Dobre samopoczucie cesarza utrzymywało się do października 1820 roku, kiedy podczas konnej wycieczki ponownie poczuł przeszywający ból w prawym boku. Do kwatery wrócił powozem i potrzebował pomocy przy wejściu po schodach.

Od tego momentu stan zdrowia chorego nieustannie się pogarszał – spędzał on większość czasu w fotelu, wannie lub łóżku. Skarżył się na ciężkie bóle brzucha, osłabienie i wymioty, zaburzenia przełykania, nocne poty i gorączka. Odnotowano też postępujące osłabienie i utratę wagi cesarza.

W tym czasie z wyspy zostało oddalonych dwóch lekarzy, którzy sugerowali, że Napoleon cierpi na zapalenie wątroby, związane z czerwonką szerzącą się na Świętej Helenie.

http://www.wprost.pl/G/wprost_gfx/1003/index3.jpg

„Ostatnie lata życia Napoleona I Bonaparte na Wyspie Świętej Heleny”

Jeszcze 18 kwietnia, a więc trzy tygodnie przed śmiercią, na śniadanie Napoleon zjadł kawałek indyka, w ciągu dnia frytki, a wieczorem kolację złożoną z zupy, drobiu, jajek i odrobiny madery. Jednak po każdym takim posiłku Napoleon cierpiał – ból żołądka oraz wymioty nie dawały mu spokoju.

Pod koniec miesiąca cesarz zapadł w śpiączkę.

Zmarł, nie odzyskawszy przytomności, 5 maja 1821 r. w wieku 52 lat.

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/ef/Steuben_Mort_de_Napoleon.jpg/250pxSteuben_-_Mort_de_Napoleon.jpg

Sekcja zwłok Napoleona I Bonaparte

Tuż po śmierci byłego cesarza, 5 maja po południu do siedziby zmarłego przybyło 7 brytyjskich lekarzy, aby obserwować trwającą 2 godziny sekcję zwłok, którą wykonywał jego osobisty lekarz Francesco Antommarchi.

Sześciu z nich było lekarzami wojskowymi i podlegało gubernatorowi Lowe'owi. Nie mogąc ustalić wspólnego stanowiska w sprawie wyników sekcji, lekarze sporządzili cztery oddzielne protokoły posekcyjne. Powszechną akceptację uzyskała wersja doktora Antommarchiego, według którego przyczyną śmierci był wrzód żołądka o charakterze nowotworowym.

Ekshumacja zwłok Napoleona I Bonaparte

Ekshumacja zwłok na Wyspie Świętej Heleny odbyła się
15 października 1840 r.

Po otwarciu trumny okazało się, że Napoleon ma włosy,
paznokcie i otwarte „patrzące”, jakby żywe oczy.

Zwłoki Cesarza zachowały się w stanie prawie
nienaruszonym.

Napoleon I Bonaparte otruty związkami arsenu?

W 1960 profesor Hamilton Smith z Glasgow University opracował technikę pozwalającą rejestrować nawet bardzo małe stężenia arsenu badanych próbkach.

Poziom arsenu wykryty w zachowanych próbkach włosów Napoleona był znacznie wyższy od standardowego.

W ten sposób zakwestionowano oficjalną do tego czasu przyczynę zgonu Napoleona Bonaparte.

Właściwości arszeniku – As_2O_3

Arszenik przypomina swym wyglądem
miałki cukier lub mąkę.

Nie posiada wyraźnego smaku.

Jego rozpuszczalność w wodzie w temperaturze
20°C wynosi 20g/l .

Karta charakterystyki substancji chemicznej

Z karty charakterystyki arszeniku:

11. Informacje toksykologiczne

Informacje toksykologiczne: *LD50 (doustnie szczury): 14,6 mg/kg.*

Pozostałe dane: *rakotwórczy. badania na zwierzętach wykazały jego działanie teratogeniczne; przy wdychaniu: zapalenie błon śluzowych, kaszel, duszności, cyjanoza, możliwość obrzęku płuc; przy kontakcie ze skórą: podrażnienia, zaczerwienienia; przy kontakcie z oczami: oparzenia; przy spożyciu: bardzo toksyczny, może powodować oparzenia przełyku, wymioty i krwawą biegunkę, objawy - zimna skóra, niskie ciśnienie krwi, osłabienie, bóle głowy, konwulsje, koma, uszkodzenie wątroby i nerek, śmierć może nastąpić w skutek zaburzeń krążenia.*

Informacje toksykologiczne.

Aby ilościowo oceniać i porównywać toksyczne własności związków, stworzono specjalną skalę oznaczaną skrótem:

LD

(z ang. *Lethal dose* – ‘dawka śmiertelna’).

Informacje toksykologiczne

W katalogach własności toksycznych związków chemicznych stosuje się oznaczenia typu:

$LDX_y(z.)$

gdzie:

X – oznacza, ile z próbki 100 zwierząt testowych, którym podano daną ilość związku na skutek tego zdechło,

y – oznacza gatunek zwierząt na których przeprowadzano test,

z – oznacza sposób podawania związku: (inh.) - wdychany (*inhaled*), (inj.) - wstrzykiwany (*injected*), (oral) podawany doustnie.

Np: $LD100_{\text{mouse}}(\text{inj.})$ – oznacza dawkę, przy której zdechły wszystkie ze 100 testowych myszy, a związek był im podawany przez wstrzyknięcie.

Informacje toksykologiczne

Najczęściej spotykaną wersją tej skali jest

LD50

oznaczająca taką dawkę, przy której nastąpiła

śmierć 50 ze 100 testowanych organizmów

(np. szczurów), którym podawano dany związek wszelkimi możliwymi drogami (najczęściej doustnie).

Informacje toksykologiczne

Inną skalą, stosowaną dla substancji gazowych,
jest **stężenie śmiertelne** we wdychanym powietrzu

LC

(z ang. *Lethal concentration* – ‘stężenie śmiertelne’).

Wartość LC oznacza takie stężenie związku we wdychanym powietrzu,
które powoduje śmierć określonego procentu określonego gatunku
zwierząt po określonym czasie wdychania.

Np. **LC₅₀_{mysz}** lub **LC₅₀ (mysz)** oznacza stężenie, przy którym zdechło 50%
testowanych myszy.

Jakie są ograniczenia zastosowań toksykologii?

Stwierdzenia toksykologów zazwyczaj oparte są na obserwacjach objawów, a badania zatruc rzadko prowadzi się na ludziach.

Z oczywistych powodów toksykologia opiera się głównie na doświadczeniach ze zwierzętami. Przenoszenie wniosków z badań laboratoryjnych na funkcjonowanie organizmu ludzkiego związane jest z dużą dozą niepewności. Brak precyzji w przewidywaniach przebiegu zatruc w jednym organizmie (np. u człowieka) na podstawie informacji dotyczących innych gatunków (np. myszy) jest jeszcze większy, jeśli chcemy wnioskować o wpływie niskich dawek trucizn (najczęściej zagrażających ludzkim populacjom) z doświadczeń przy użyciu wysokich dawek podawanych zwierzętom.

Większość badań na zwierzętach prowadzona jest w procedurach przyspieszonych, a wzmocnienie efektu zatrucia uzyskuje się przez podawanie dawek znacznie większych niż spotykane w warunkach naturalnych

entuzjaści edukacji

„Badanie jakości i efektywności edukacji oraz instytucjonalizacja zaplecza badawczego”

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Instytut Badań Edukacyjnych

ul. Górczewska 8, 01-180 Warszawa

tel.: (22) 241 71 00, e-mail: ibe@ibe.edu.pl